

**TAR ÉVA (SZERK.): RASHAJOK, PAPOK, SZERZETESEK
– ISTENES EMBEREK A CIGÁNYOK KÖZÖTT. JEZSUITA
KÖNYVEK, BUDAPEST, 2014.**

Imre Katalin: Te del o Del... Adjon az Isten...

Hosszan forgatom, nehezen olvasom. Megállok, beszélek róla. Hosszan forgatom, megint olvasom. Leteszem. Beszélgetek róla. Megint fölveszem.

Olvasó embernek tartom magam; viszonylag sok könyvvel alakítottam ki bensőséges viszonyt. De ez a könyv fájdalmat okoz.

Hetek óta próbálom megfejteni, hogy mi lehet az oka ennek az indokolatlan fájdalomnak. Lassan értem meg, hogy időtlen idők óta magamban mélyen dédelgetett – de soha el nem mesélt – emlékeket érintenek meg ennek a könyvnek a sorai, még akkor is, ha a kirajzoló élet történetek merőben különböznek az enyémtől.

Kilenc élet bontakozik ki előttem a kötetet olvasva; kilencen mesélnek és emlékeznek az interjúkötetben. *Vojnitsné Kereszty Zsuzsa* pszichológus és *dr. Békési Ágnes* szociológus kérdezi és hallgatja őket. Cigány és nem cigány származású papok, szerzetesek beszélnek az életükről. A cigányok papi hivatáshoz vezető életútja mellett jelenik meg a nem cigány papok cigányokhoz vezető útja.

Túl sok magam számára nehezen megválaszolható kérdés kerít be, miközben a riportokat olvasom. Milyen lehet az az embercsoport, akinek a tagjait még Isten szolgálja is nehezen szólítják meg? Hogy

lehet az, hogy a papi hivatás minőségének megbízható jele lehet a cigányokkal kialakított (jó) viszony? Vajon milyen Istent keres és talál magának az a cigánygyerek, aki putriban nő fel? Kit választ majd követésre méltónak az a kisgyerek, aki számozatlan, ablaktalan házban nő fel? Szükségszerű, hogy a papot – és a papi hivatást – kövesse az, akit éhesen, fázva a templom fogad be?

Napokig, hetekig forgatom magamban ezeket a túl nehéz, túl szomorú kérdéseket. Sokára veszem kezembe újra a könyvet, esélyt adva neki arra, hogy válaszoljon is a kérdésekre.

A cigányokkal kapcsolatot kialakító nem cigány papokról írja

Vojnitsné Kereszty Zsuzsa: „hiszen ők tudnak valamit, amit mi sokan még nem: hogyan lehet testvérként együtt élni cigány közösségekkel.”

AKIK ELKÖTELEZETTEK

Somos László kaposfői plébános mesél erről először. Sikeres mezőgazdász, egyetemi munkatárs volt. „Hiába éreztem azonban, hogy jó, amit csinállok, a hallgatókkal is szerettem foglalkozni, mégse éreztem úgy, hogy azt csinálom, ami a dolgom, nem

ott vagyok, ahol lennem kellene” – vallja be az interjú során. Melengeti a szívemet a mondata, mert ismerős számomra a benne megfogalmazott törekvés: addig menni, míg meg nem találok azt az utat, ami valóban az enyém. *Somos László* a helyét megtalálva, lelkésként találkozott a körülötte élő beás, oláh és köszörűs cigányokkal. Felnőttekkel, akik Kaposfőn foglalkoztatási program keretében havi 47 ezer forintot kerestek, napi nyolcórás munkáért. A másik négy faluban, ahol a lelkészi szolgálatát végezte, még

ennyire sem számíthattak az emberek; ott százszázalékos volt a munkanélküliség. A plébános a cigányok lakhelyét a következőképp írja le: külterület, számozatlan

kunyhókkal, „se ágy, se asztal, se szék”, szoba-konyhás cselédház. Nem sajnálva rá az időt, sorra látogatta az itt élőket. Tehetőség gondozó és felzárkóztató foglalkozásokat szervezett a gyerekeknek. A templom helyett a közösségi házban tart igeliturgiát az odaseregülő cigányoknak. „Az Evangéliumot cigányul is felolvassuk, az énekeket magyarul és cigányul énekeljük.”

Lankó József Alsószentmártonban plébános. Hosszú volt az a lelki út, míg végérvényesen a papi hivatás mellett döntött. Gyönyörű mondata: „Kamasz kölyökként imádkoztam azért, hogy világosan lássam, mit kell tennem.” Önkeresése – és istenkeresése – katonaevei alatt, sőt, a teológiai kurzus éveit is folytatódta, belső érése még évekig zajlott. Ismeretlenül is barátommá fogadtam *Lankó Józsefet* a következő kérdésre adott válaszáért: „Mégis elküldték ötödik év végén a teológiáról. Miért?” „Volt véleményem. Le is írtam és fel is olvastam.” – válaszolta egyszerűen. Majd újabb és újabb mondatai készítették rövid megállásra és hosszú mosolygásra, megerősítve a rokonság érzését.

1990-ben kinevezték a pécsi egyházmegye cigányokért felelős lelkészévé.

Sokat tanult, sokat lehet tőle tanulni. „A cigányokkal tegeződünk, mivel az ő nyelvükben nincs magázás.” A beás, a helyi cigányok anyanyelve neolatin nyelv, épp úgy román nyelvváltozat, ahogyan a csángó is egy magyar nyelvsvizet.

Gilvánfán a muncsán nyelvjárást beszélnek a cigányok, amelyet ért és beszél is a plébánosuk. Szentmiséken és temetéseken a magyaron kívül ezen a nyelven is énekelnek.

Mánfán 1996-ban egyik kezdeményezője volt a 2008-ig működő Collegium Martineum megalapításának, a pécsi középiskolákba járó

cigány fiatalok számára, azzal az alapkoncepcióval, hogy a cigánygyerekek járjanak a többiekkel egy iskolába, „tanulják meg a világot”, de legyen támogató otthonuk is.

Adományokból fenntartott konyhájukban három falu 100 óvodásának és 90 idős emberének főznek. Tanodát, családi napközit működtetnek Alsószentmártonban, Kóroson, Adorjásán, Magyarmeckén, Gilvánfán, Oldon és Nagyfaluban. Fontos számomra az is, ahogyan *Lankó József* a körülötte élő cigányok értékrendjét foglalja össze. Nem elsősorban a sztereotípiává kövesedett kulturális elemeket veszi észre – a cigányok szeretnek táncolni és énekelni –, hanem a jóval áthatóbb erejű értékeket is. Észreveszi a család kulcsszerepét a cigányok életében, és mindazt, ami ebből következik; az időseket vagy az ápolásra szoruló családtagokat sem adják szociális otthonba, intézetbe, és a haldoklót is különös gondoskodással veszik körül.

Gergely Dezső neve mellett a ‘rashaj’ kifejezés olvasható az interjúkötetben.

15 évnyi papi szolgálat után megnősült, és életét a kallódó gyerekekkel való foglal-

a közösségi házban tart igeliturgiát az odaseregülő cigányoknak

kozásnak szentelte. A kallódó gyerekeket „szőkevény hittanosoknak” tekintette. A XIII. kerületi HÍD Önkormányzati, Egyházi Családsegítő és Módszertani Központ munkatársaként került közelebb a vidéken munkanélkülivé váló, tömegesen a fővárosba érkező cigányokhoz. Az éhes, hajlékkal nem rendelkező cigányokat hallgatva született meg az a gondolata, hogy cigány nyelvű isentiszteletekkel segítse a hozzá érkező, nagy bajban lévő embereket. Bíborosi engedéllyel mint lelkipásztori kiegészítő szegődött a cigányok mellé és vált a cigányok rashajává. A HÍD megszűnése után, 1999-ben hozta létre *Bársony János* segítségével az Amari Sunto Marija cigánymissziós alapítványt. Később Monoron indított családsegítő központot, és mint cigánygondozó sokat járt a „Tabán” szegénytelepre. Felismerte az ott élők égető problémáit – például azt, hogy fáznak –, és felvette a kapcsolatot a Magyar Máltai Szeretetszolgálattal. Így indult el az a program, amelyet ma már monori modellként ismerhetünk. „A cigányok Isten iránt fogékonyak, rajta keresztül kell őket polgárosítani” – állítja *Gergely Dezső*. Olvasva a történetét, én úgy gondolom, hogy *Gergely Dezső* nem „polgárosította” a körülötte összegyűlő cigányembereket, hanem meglátta a gondolataikat és segítette őket.

AKIK KIVÁLTAK

Nagy szomorúsággal olvastam a cigány származású papokkal folytatott beszélgetések némelyikét. Megrendített az a mély-séges szegénység, amely a történeteikben megelevenedik.

Balázs József borsodbótai plébános gyerekkorában ablaktalan házukban hallgatta nagy esők idején, ahogy a lyukas tetőn át befolyó esővíz zenél a vízgyűjtő tálkákban.

Iskolásként része volt mindenben, amiben egy cigány gyereknek része lehet, ha előítélettel közelítenek felé: „olyanná is váltam, amilyennek feltételezték, hogy vagyok” – summázza röviden. Tizenegy éves korában családjával együtt elköltöztek Vilyvitányba, ahol már ablakos házban lakhattak, és az iskolában is másképp fogadták. Tanítónője bizalmának köszönhetően: „A lopós, verekedős, csúnyabeszédű gyerekből »normális« fiúgyerek lett.”

egy templomba igyekvő
asszony kézen fogta
és megmutatta neki
Isten házát

Tizenkét éves korában történt meg vele, hogy egy templomba igyekvő asszony kézen fogta és megmutatta neki Isten házát.

Latolgattam, vajon mi történt volna vele a találkozás nélkül? A templom volt kulcsfontosságú, vagy pusztán a kézen fogás?

Balázs József így adta meg magának a választ: „Azelőtt csak a megélhetés érdekelt, az, hogy ehessenek, később a tanulás, aztán csak Isten.”

Lakatos Péter görögkatolikus diakónus, származását tekintve cerhari oláh cigány.

Életútjának elbeszélésében nagy jelentőséget tulajdonít a pedagógusi hozzáállásnak. Azt mondja, hogy jó pedagógusok kísérték az útját, akik benne is – mint minden gyerekben – képesek voltak felfedezni a pozitívumot, és képesek voltak azt erősíteni. 3-4 évesen kezdett el „a hit legalapvetőbb dolgaival” megismerkedni. A szomszédos Hodászon *Sója Miklós* atya által már évtizedek óta működő cigánypasztoráció ért el akkor az ő közösségükhöz. Saját nyelvükön imádkozhattak a misén, 1995-ben pedig már saját templomot szentelhettek.

„Óriási önbizalmat, lökést adott az, hogy Isten szemében – még ha a többség szemében nem is – egyenrangúak vagyunk” – vallja az interjú során. (Vajon mi történe akkor, ha a többség szemében is egyenrangúak lennénk? – teszem föl a megválaszolatlan kérdést.)

Lakatos Péter az interjúkötet születésének idején a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének kutatói ösztöndíjasaként a romani-magyar kétnyelvűségből fakadó iskolai hátrányokat vizsgálja, egyúttal az ELTE doktori iskolájának első éves hallgatója.

Csonka Csaba plébános romungro család sarja. A vas- és fémesztergályos szakmát tanulta ki először, majd leérettségizett. Volt betanított pék, segédmunkás, közmunkás és golyóálló mellényeket készítő betanított szabász is. Egy fiatal plébános hatására jelentkezett kispapnak. Ahogy meséli: „Példaértékű volt, ahogy beszélt, ahogy megszólította az embereket, ahogy bánt velük. Láttuk rajta, hogy boldog. Olyan jó volt ezt látni, az ember szinte megkívánta azt az életet, amit ő élt.” 24 évesen került a papi szemináriumba, Egerbe, Esztergomban végzett. A nagy-kőrösi Kolping Katolikus Általános Iskola hitoktatója lett, ahol cigány gyerekekkel, nevelőotthonos gyerekekkel, elvált szülők gyerekeivel foglalkozott. Több helyen is teljesített szolgálatot, ma Tar plébánosa.

Orsós Mózes harmadik általános iskolásként a hittanórák hatására misékre is kezdett járni, ahol lenyűgözve hallgatta a hívek énekét, az orgonaszót. Megtanult orgonán játszani. Az általános iskola elvégzése után szakácstanuló lett. Szakmunkástanuló éve alatt döntött úgy, hogy papnak

áll. „Isten mindig jobban tudja, mire van szükségünk, és az ő vezetésére teljesen rábíztam az életemet.” Ez a bizalom vezette végül a bencések közé.

Gávodi Róbert oláh cigány, anyanyelve is ez, több cigány dialektust ért és beszél.

Osztályfőnöke segítségével a makói Galamb József Mezőgazdasági Szakképző Iskolába került.

Azt mondja, egy cigány már gyerekkorában megtanulja meghaladni, hogy ki az, aki ellenségesen ejti ki a ‘cigány’ szót, és ki az, aki barátságosan. Érettségi után kezdte meg szemináriumi éveit, amely alatt megtanította társait arra, hogy megfelelő dallammal ejtsék ki a ‘cigány’ szót. Felszentelése után kötelességének érezte, hogy cigány embereknek segítsen. Ópusztaszer káplánjaként továbbírt őt falu papja, amelyek között akad olyan is, ahol magas a cigányok lélekszáma. Az egyházmegyében a cigánypasztoráció felelőse is ő lett.

Povpa Valér már gyerekként hozzászokott a munkához; napszámba járt ásni, kapálni, gereblyézni, kukoricát, krumplit szedni. Az iskolától három kilométerre laktak, olykor lyukas lábbeliben

gyalogolta le a napi hat kilométert. Kárpátalján, ahol született és gyerekként élt, nem tettek különbséget ukrán, magyar és magyar cigány között. „Amikor érettségi után, 2000-ben Magyarországra kerültem, akkor itt tapasztaltam meg, hogy szegény cigánynak lenni.” Tízévesen került közel a baptista közösséghez, de mégsem tudta teljesen elfogadni őket. 12 évesen, Marcsa néni segítségével találta meg a maga hitét; a katolikus hitet. 2003-ban kezdte meg tanulmányait a szegedi Hittudományi

az ember szinte megkívánta azt az életet, amit ő élt

ki az, aki ellenségesen ejti ki a ‘cigány’ szót, és ki az, aki barátságosan

Főiskolán. 2006. október 14-én tett örök fogadalmat mint ferences szerzetes.

Hofber József jezsuita szerzetes Reményik Sándor *Templom és iskola* című versére hivatkozva szólítja meg az olvasót az interjúkötet elején. Megismerkedve az élettörténetekkel, számomra a vers sorai közül ezek azok, amelyek leginkább a könyv elejére kíváncsognak: „A koldusnak, a páriának, / A jöttmentnek is van joga / Istenéhez apái módján / És nyelvén fohász-kodnia. / Csak nektek ajánlgatják templomul / Az útszélét s az égbolt sátorát?

Nem tudom eldönteni, hogy a *Rashajok, papok, szerzetesek* az üdvözítő

utat akarják megmutatni a cigány-nem cigány megbékéléshez, avagy „pusztán” kilenc élet történetét mesélik el, amelyben Isten és a cigányok a narratívát identitássá ragasztják össze?

Jobban esik, ha úgy képezem, hogy ez a kötet egy sorozat első darabja, amely életútinterjúkat tartalmaz. Olyanokat, amelyek cigányokról és nem cigányokról és a közöttük kialakuló kapcsolatokról is szólnak.

Elofvastam. Föl-alá járkálok. Nem beszélek róla. Visszalapozok. Leteszem. Csöndben vagyok.

„TUDÁS – HATALOM” – SAJTÓFOTÓ A HATVANAS ÉVEKBŐL

Nyolc tantermes leány és fiú általános iskola nyílt meg a közelmúltban, a X. kerületben. Kőbányai út 38. Meggyes Mária, Légrády Anna és Perniczky Zsuzsa V. osztályosoknak nagyon tetszik az iskola ivókútja. Az iskolát 9 millió forintos költséggel építették. A nyolc tantermen kívül két nagyméretű előadóterem is van. Az iskolának úttörőszobája, ifjúsági könyvtára, ebédlője és melegítő konyhája van. A tornaterem hideg-meleg vízzel ellátott külön leány- és fiúöltözővel rendelkezik. (MTI Fotó, Bartal Ferenc felv.)